

PANKKIVUOSI 2020

Finanssiala ry:n Pankkivuosi 2020 -julkaisu on taloudellinen katsaus Suomen pankkimarkkinoihin, siihen olennaisesti vaikuttaneisiin toimintaympäristön muutoksiin, asuntomarkkinoihin ja kotitalouksien velkaantuneisuuteen.

Sisällysluettelo

1 Toimintaympäristön kehitys.....	2
1.1 Talouden kehitys	2
1.2 Asuntomarkkinat.....	5
1.3 Sääntely-ympäristön kehitys.....	8
2 Suomessa toimivat pankit	10
2.1 Suurimmat pankit, henkilöstö ja konttorit	10
2.2 Luottolaitosten markkinaosuudet	10
2.3 Vakavaraisuus ja kannattavuus	12

Raportin on laatinut FA:n asiantuntija Mariia Somerla.

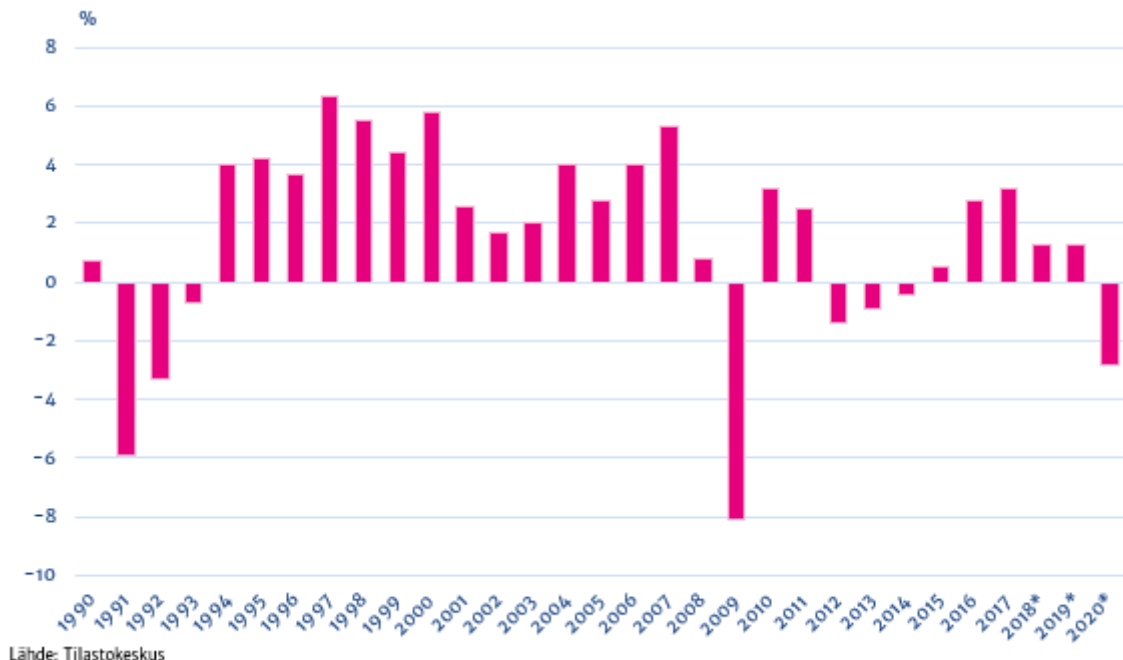
1 Toimintaympäristön kehitys

1.1 Talouden kehitys

Kiinasta lähtöisin oleva koronapandemia levisi ympäri maailman keväällä 2020. Koronapandemian seurauksena valtiot asettivat erilaisia talouden sulkutoimia viruksen leviämisen estämiseksi. Toimenpiteiden ja ihmisten käyttäytymismuutosten vaikutukset olivat suuret. Maailmantalous ajautui syvään talouskriisiin. Talouden sulkutoimia asetettiin erityisesti palvelutoimialoille, kuten matkailu- ja ravintola-aloille, jotta ihmisten väliset kohtaamiset vähenisivät. Toimistotyössä olevat työntekijät siirtyivät suurin joukoin lähityöstä etätyöoloihin.

Suomen bruttokansantuote (BKT) supistui 2,8 prosenttia vuonna 2020 koronapandemian aiheuttaman talouskriisin seurauksena. Euroalueen bruttokansantuote laski 6,6 prosenttia, joten Suomi pärjasi hyvin kansainvälisessä vertailussa. Bruttokansantuotetta supisti talouden sulkutoimien ja kuluttajien varovaisuuden takia erityisesti palvelutoimialan arvonlisäyksen lasku. Koronakriisin alkuvaiheessa kuluttajien luottamus talouteen romahti, mikä näkyi yksityisessä kulutuksessa. Se väheni viisi prosenttia. Suomen keskeisten vientimaiden toipuminen koronakriisistä vie oman aikansa, joten Suomen teollisuuden suhdannenäkymät ja yksityisten investointien kasvu riippuvat kansainvälisen talouden elpymisestä. Uusimpien ennusteiden ja indikaattoritietojen perusteella talouskasvu voisi elpyä jo vuoden 2021 aikana.

Kuvio 1. Suomen BKT:n vuosimuutos (%)

Suomen viennin arvo oli ennakkotietojen mukaan 85 miljardia euroa vuonna 2020. Vienti supistui käyvin hinnoin 11 prosenttia ja tuonti 12 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Vastaavasti viennin ja tuonnin volyymit vähenivät seitsemän prosenttia. Koronapandemian takia erityisesti palveluvienti ja -tuonti pieneni. Matkustamista rajoitettiin globaalisti eri mantereilla, mikä vähensi matkailu- ja kuljetuspalveluiden vientiä ja tuontia. Tavaroiden viennin osittaiseen toipumiseen loppuvuonna vaikutti vajaan miljardin euron arvoinen ulkomaille luovutettu laivatilaus.

Investointien arvo väheni 3 prosenttia 55 miljardiin euroon vuonna 2020. Yksityiset investoinnit vähenivät viisi prosenttia, mutta julkiset investoinnit kasvoivat kolme prosenttia edellisvuodesta.

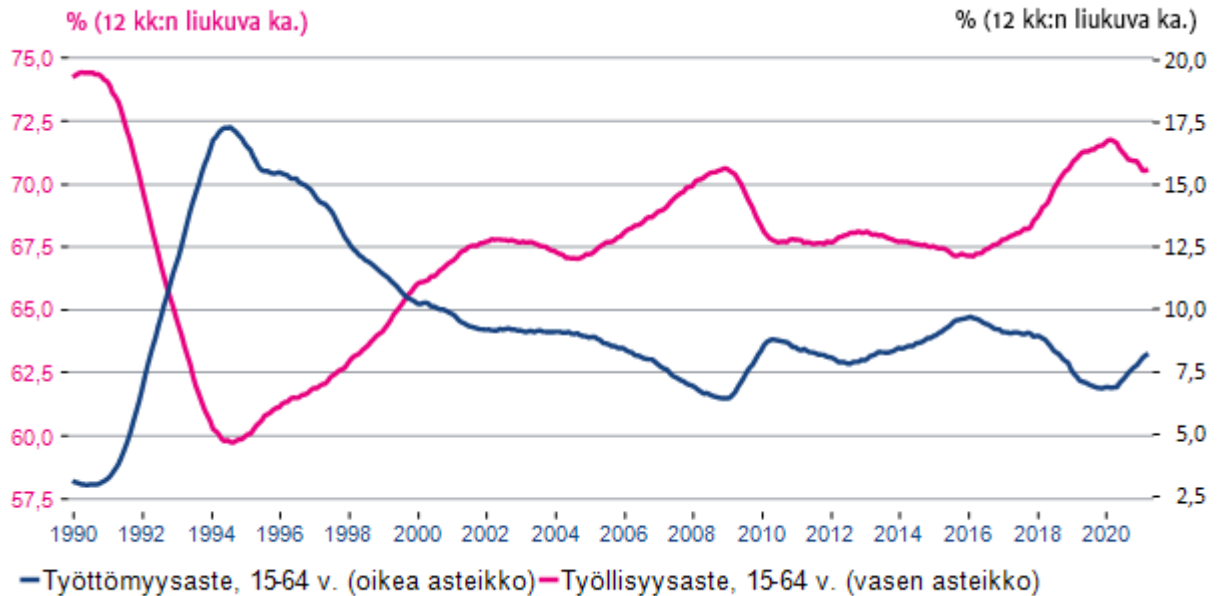
Koronakriisin seurauksena kuluttajien luottamus romahti keväällä 2020. Luottamus Suomen talouteen elpyi koronapandemian ensimmäisen aallon heikennettyä, mutta toisen aallon voimistumisen seurauksena luottamus laski uudelleen. Yksityisen kulutuksen muutos kehittyi vastaavasti aaltomaisesti koronapandemian kehitystä mukaillen. Kuluttajien luottamus omaan talouteensa kuitenkin elpyi ensimmäisestä aallosta nopeasti ja pysyi verraten hyvällä tasolla myös toisen aallon aikana loppuvuonna. Koska kuluttajat jättivät asusteiden ja palveluiden ostot vähemmälle eivätkä voineet matkustaa ulkomaille, varoja jäi säästöön, sijoittamiseen ja kotimaan kulutukseen. Kotitalouksien yhteenlaskettujen säästöjen määrä nousi vuoden 2019 miljardista eurosta vuoden 2020 lopun 6,9 miljardiin euroon. Kotitalouksien säästämistä nousi 5,7 prosenttiin.

Pitkään jatkunut työllisten määrän positiivinen kehitys taittui vuoden 2020 toisella neljänneksellä pandemian myötä. Tilastokeskuksen mukaan työllisten määrä väheni vuoden 2020 aikana 37 000 hengellä. Työpaikat vähenivät eniten terveystoiminnassa ja sosiaalipalveluissa, majoitus- ja ravitsemistoiminnassa sekä kuljetuksessa ja varastoinnissa. Työllisyysaste oli vuoden aikana keskimäärin 71,6 % eli prosenttiyksikön verran edellisvuotta matalampi.

Koronakriisin puhjettua lomautettujen määrä lähti voimakkaaseen nousuun ja oli suurimmillaan 164 000 henkilöä huhtikuussa 2020. Huhtikuun jälkeen lomautettujen määrä aleni voimakkaasti ja tasaantui loppuvuonna noin 60 000 henkilöön.

Kotitalouksien saamat palkat ja palkkiot laskivat nimellisesti 0,4 prosenttia 92,8 miljardiin euroon vuonna 2020. Maksetut työttömyysetuudet kasvoivat 38 prosenttia 5,0 miljardiin euroon.

Kuvio 2. Työllisyyskehitys Suomessa

Lähde: Maacrobond

Keskuspankkien harjoittaman rahapoliittisen elvytyksen lisäksi valtiot ympäri maailman elvyttivät talouksiaan velkarahalla vuonna 2020. Suomessa julkisyhteisöjen alijäämä oli 12,9 miljardia euroa, kun se vuotta aikaisemmin oli 2,4 miljardia euroa. Valtiontalouden alijäämä oli tätäkin suurempi, 13,4 miljardia euroa, kun se edellisenä vuonna oli 2,7 miljardia euroa. Julkisyhteisöjen yhteenlaskettu alijäämä oli 5,4 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Alijäämä ylitti EU:n vakaus- ja kasvusopimuksen mukaisen viitearvon, joka on kolme prosenttia suhteessa BKT:hen. Julkisyhteisöjen EDP-velka eli sulautettu bruttovelka ylitti EU:n kasvu- ja vakaussopimuksen 60 %:n rajan ja oli 69,2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Julkisyhteisöjen alijäämää kasvattivat koronapandemiaan liittyvät menot ja muut julkisten menojen lisäykset sekä verotulojen ja sosiaaliturvamaksujen kertymän pieneneminen.

Koronakriisistä johtuneen epävarmuuden seurauksena lyhyet markkinakorot nousivat keväällä 2020. Luottamus euroalueen eteläisten jäsenmaiden kykyyn selviytyä koronakriisin luomista talousongelmista heijastui korkomarkkinoille. Korot laskivat, kun EU:n 27 maata sopivat yhteisestä 750 miljardin elpymispaketista. Korkomarkkinoita on vakauttanut myös Euroopan keskuspankin kevyt rahapolitiikka, erityisesti EKP:n ja kansallisten keskuspankkien tekemät mittavat valtionpapereiden ostot.

Koronakriisin seurauksena osakekurssit putosivat maailmanlaajuisesti helmi-maaliskuussa 2020. Keskuspankit ilmoittivat pian sen jälkeen suurista määrällisistä elvytystoimista, joiden

seurauksena osakekurssit lähtivät uudelleen nousuun. Osakemarkkinat elpivät koronavirusta edeltäneelle tasolle vuoden 2020 loppupuolen aikana. Osakesijoittajille vuosi 2020 oli osakemarkkinoiden pudotuksen ja nopean elpymisen takia poikkeuksellinen sijoitusvuosi.

Suomessa vuoden 2020 alussa otettiin käyttöön osakesäästötili, jonka suosio nousi nopeasti erityisesti nuorten keskuudessa. Osaksi osakesijoituksista johtuen kotitalouksien rahoitusvarat kohosivat vuoden 2020 lopussa 354 miljardiin euroon, joka on 23 miljardia enemmän kuin vuoden 2019 lopussa.

Euroopan keskuspankin määrällinen elvytys ja matalat ohjauskorot ovat pitäneet pitkään euroalueen markkinakorot matalalla tasolla. Keskuspankin kevyt rahapolitiikka näkyy myös suomalaisten kotitalouksien lainamuotoisen velan kasvuna. Suomalaisten kotitalouksien lainamuotoiset velat olivat vuoden 2020 lopussa yhteensä 163 mrd. euroa, joka on 6 mrd. euroa enemmän kuin vuotta aiemmin. Asuntolainoja oli eniten, yhteensä 103 mrd. euroa. Kun asuntolainakannasta vähennetään sijoitusasuntolainat ja suhteutetaan se asuntovelkaisten tuloihin, niin suhdeluku on laskenut vuoden 2016 jälkeen. Taloyhtiölainoja oli kotitalouksien vastuulla arvion mukaan 19 mrd. euroa, joka on 1,4 miljardia enemmän kuin vuoden 2019 lopussa. Taloyhtiölainat ovat kasvattaneet kotitalouksien kokonaisuusvelkaisuutta. Taloyhtiölainoissa kuitenkin järjestämättömien saamisten osuus on vakiintunut noin yhden prosentin tasolle.

Kotitalouksien kulutusluottokanta ei ole kasvanut enää vuoden 2020 ensimmäisen neljänneksen jälkeen. Kotitalouksilla oli kulutusluottoja 23,7 mrd. euroa vuoden 2020 lopussa. Luottolaitosten myöntämien kulutusluottojen kasvuvauhti on hidastunut. Erityisesti luottokorttien käyttö on vähentynyt. Oikeusministeriö asetti kulutusluotoille koronavirusta takia heinäkuussa 2020 väliaikaisen korkokaton vuoden loppuun asti. Kymmenen prosentin korkokatto ja kuluttajaluottojen suoramarkkinoinnin kieltäminen ovat vaikuttaneet korkeimpia korkoja perivien ”pikavippiyhtiöiden” toimintaan. Väliaikainen korkokatto ei koskettanut osamaksukauppaa tai luottokorttiluottoja.

Valtiovarainministeriö asetti loppukesällä 2018 työryhmän pohtimaan keinoja, joiden avulla voitaisiin nykyistä tehokkaammin rajoittaa yksityishenkilöiden tai kotitalouksien hallitsematonta velkaantumista ja vähentää velkaantumisesta aiheutuvia makrovakausriskejä. Työryhmän mietintö julkistettiin lokakuussa 2019. Hallituksen odotetaan antavan lainsäädäntöesitykset eduskunnalle syksyllä 2021.

1.2 Asuntomarkkinat

Koronapandemian vaikutukset heijastuivat myös asuntomarkkinoille. Koronakriisin puhjettua rakentamisen suhdanne hidastui voimakkaasti mutta lähti nopeasti elpymään ja loppuvuonna ylitti kriisiä edeltäneen tason. Tilastokeskuksen mukaan uusia asuntoja aloitettiin vuoden 2020 aikana 40 900, joka oli noin 8 % enemmän kuin edellisvuonna. Uudisrakentamiseen myönnettyjen rakennuslupien määrä oli runsaat 32 200, joka oli 4 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vuonna 2020 myönnettiin kaikkia rakennuslupia yhteensä 39 600 asunnolle, joka oli 6 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Tilastohistorian suurin myönnettyjen rakennuslupien määrä oli vuonna 2017, hieman alle 49 100 asuntoa. Valmistuneiden asuntojen määrä väheni vuonna 2020 noin 10 prosenttia ja oli noin 39 000 kappaletta.

Rakentamisen suhdanteen muutokset näkyivät uusien asuntoyhteisölainojen määrän nostossa. Tammi-marraskuussa 2020 asuntoyhteisöt nostivat lähes 16 % vähemmän lainoja kuin viime vuonna samalla ajanjaksolla. Asuntoyhteisöjen lainakanta oli lähes 37,2 mrd. euroa marraskuun 2020 lopussa. Lainakannan vuosikasvu oli 6,9 %. Asuntoyhteisöjen lainakanta on Suomen Pankin tilastojen mukaan kasvanut 2000-luvulla voimakkaasti, noin 10 %:n vuositahtia. Vaikka lainakannan kasvu on yhä melko voimakasta, on sen vauhti hidastunut huhtikuusta 2020 lähtien. Viimeksi asuntoyhteisöjen lainakanta on kasvanut yhtä hitaasti vuonna 2009.

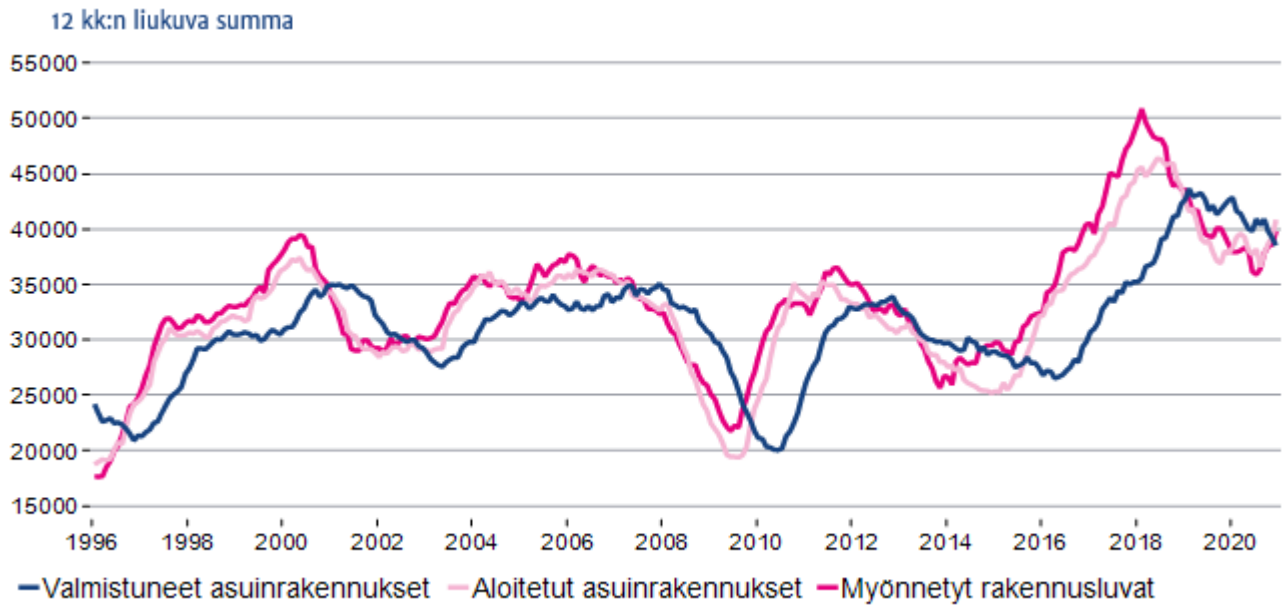
Suomalaisen asunto-osakeyhtiön erityispiirteet heijastuvat myös luottotilastoihin. Muissa maissa rakentamisen kasvu näkyy yleensä yrityslainakannan kasvuna. Kansainvälisissä tilastoissa asuntoyhteisöjen lainat luetaan yrityslainakantaan, mutta kotimaisessa tarkastelussa ne on mahdollista erotella.

Rakennettavaa asuintaloa varten myönnetty laina otetaan Suomessa yleensä perustettavan asunto-osakeyhtiön taseeseen. Asunto-osakeyhtiöiden lainakanta siis kasvaa suoraan uudisrakentamisen seurauksena. Asunto-osakeyhtiöiden lainoista käytetään myös käsitettä taloyhtiölaina. Asuntoyhteisöt käsitteenä on laajempi ja kattaa muutakin kuin asunto-osakeyhtiöt.

Asuntoyhteisöjen lainasummasta osa kuuluu kotitalouksien vastuulle ja osa esimerkiksi asuntosijoitusrahastoille ja muille asuntosijoittajille, osa yrityksille. Vastuiden jakaantumista eri tahoille ei pystytä täysin tarkasti mittaamaan, mutta Tilastokeskus on arvioinut kotitalouksien velkaantumisasasteeseen vaikuttavan osuuden olevan 19 mrd. euroa. Tilastokeskus korjasi laskentamalliansa syksyllä 2019 ja päivitti koko tilastoajasarjaa siten, että kotitalouksien osuus taloyhtiölainoista väheni. Kotitalouksien arvioitu osuus taloyhtiölainoista on ollut yksi merkittävimmistä kotitalouksien velkaantuneisuutta kasvattaneista tekijöistä.

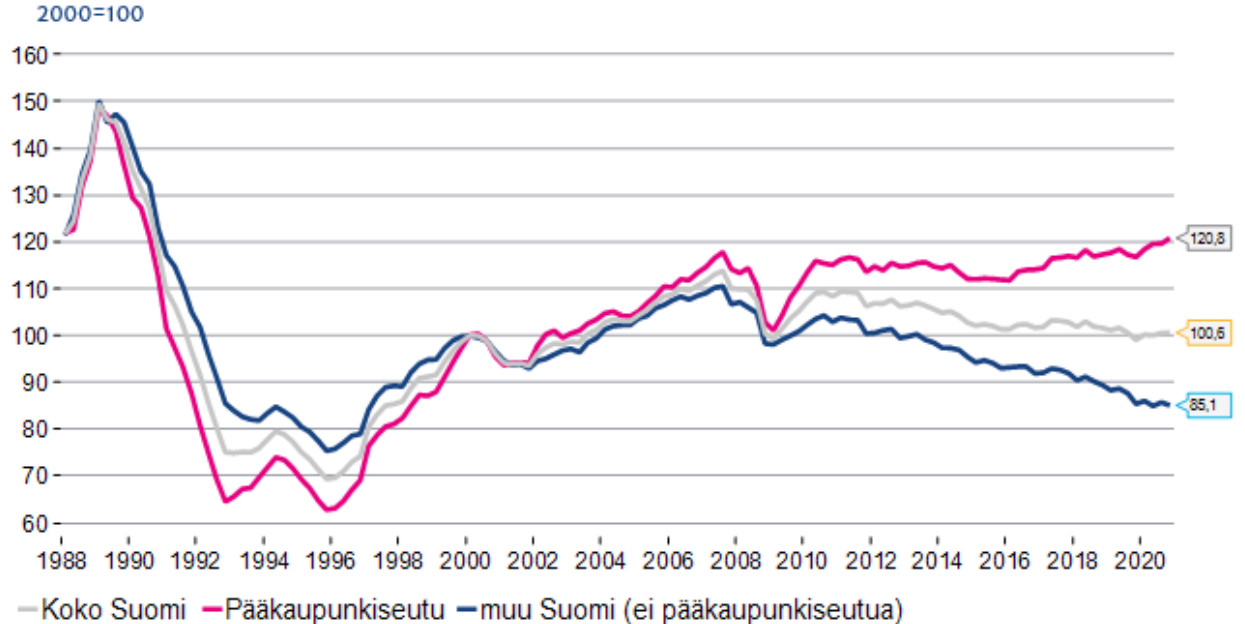
Koko maassa asuntojen hinnat nousivat vuoden 2020 aikana 1,4 %. Kaupungistumisen seurauksena asuntomarkkinoiden eriytyminen jatkui alueellisesti ja kaupunkien sisäisesti. Pääkaupunkiseudulla asuntojen hinnat nousivat 3,5 % samalla, kun muualla Suomessa hinnat laskivat 0,7 %. Suhteessa kotitalouksien ansiotasoon asuntojen hinnat ovat pysyneet kokonaisuudessaan vakaina. Alueellisesti kehityksessä on kuitenkin eroja. Muualla kuin pääkaupunkiseudulla hinnat suhteessa ansiotasoon ovat laskeneet kymmenessä vuodessa noin 15 %. Vuonna 2020 asuntoja myytiin kiinteistövälittäjien kautta saman verran kuin vuonna 2019, mutta koronakriisin takia kausivaihtelussa oli eroja. Ulkomaanmatkailun rajoitusten takia kotimaan loma-asuntokauppa oli vuonna 2020 erittäin vilkasta.

Kuvio 3. Asuinrakennusten tarjonta Suomessa

Lähde: Macrobond/Tilastokeskus

Kuvio 4. Asuntojen hinnat suhteessa ansiotasoon

Lähde: Macrobond/Tilastokeskus

1.3 Sääntely-ympäristön kehitys

Vuotta 2020 väritti koronapandemia ja sen seurauksena viranomaisten tekemät helpotukset sääntelyyn. Euroopan keskuspankki EKP ja Euroopan pankkiviranomainen EBA ryhtyivät erityistoimiin pankkien luotonmyöntökyvyn ylläpitämiseksi erityisesti koronapandemian alkuvaiheessa. EKP ja EBA ottivat käyttöön sääntelyn mahdollistamia joustoja ja antoivat pankeille suosituksia, joilla pyrittiin varmistamaan joustojen kohdistuminen reaalityöelämän tukemiseen. Suomen Finanssivalvonta sovelsi vastaavia periaatteita omassa valvontatyössään. Se kevensi makrovakauseräpolitiikkaa alentamalla järjestelmäriskien liittyviä luottolaitosten lisäpääomavaatimuksia ja palauttamalla asuntolainojen enimmäisluottotussuhteen perustasolle 90 prosenttiin muiden kuin ensiasunnon ostajien osalta. Lisäksi sisäisiä luottoriskimalleja käyttäville pankeille asetettu asuntolainojen riskipainolattia päätettiin poistaa vuoden 2021 alussa. Vaikka eräitä pankkien raportointivaatimuksia kevennettiin pandemian alettua, samanaikaisesti luotiin uusia vaatimuksia, jotka työllistivät pankeja merkittävästi.

Pandemian vuoksi EU:ssa päätettiin pikaisella aikataululla pankkisääntelyyn tehtävistä muutoksista. Tämän ns. Quick fix -paketin muutokset sisälsivät mm. IFRS9-siirtymäsääntöjen pidentämisen kahdella vuodella. Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen ESMA julkaisi maaliskuussa kannanoton odotettavissa olevien luottotappioiden laskutavasta pandemian aiheuttamassa poikkeustilanteesta. Kannanotossa annettiin ohjeita luottoriskin merkittävän lisääntymisen ja odotettujen luottotappioiden arvioimiseen IFRS-tilinpäätösraportoinnissa.

Osana pandemiaan liittyviä toimenpiteitä Euroopan keskuspankki antoi maaliskuussa pankeille suosituksen pidättäytyä voitonjaosta 1.10.2020 asti. Myös Finanssivalvonta antoi samanlaisen suosituksen valvomilleen pankeille. Suositusta jatkettiin vielä joulukuussa suosittelemalla pankeille äärimmäisen varovaisuuden noudattamista voitonjaossa vuoden 2021 syyskuun loppuun saakka.

Suomessa toimivat pankit kohtasivat koronapandemian kannattavina ja vakavaraisina. Eri sääntelyhelpotuksilla oli Suomessa vain rajallinen vaikutus pankkien vakavaraisuuteen, luotonantokykyyn tai erilaisiin maksuvalmiuden tunnuslukuihin. Suomalaiset pankit eivät voineet hyödyntää esimerkiksi EBA:n ohjeistusta, joka koski velanhoidon keskeytyksiä eli moratoriaita, koska pankkien omaehtoisesti ja itsenäisesti käyttöönottatut lyhennysvapaaohjelmat eivät täyttäneet EBA:n ohjeissa asetettuja ehtoja. Kaiken kaikkiaan Suomen pankkisektori on osoittanut pandemian aikana pääoma- ja maksuvalmiuspuskureidensa riittävyuden sekä vahvan kriisinsietokykyä.

Merkittävä vireillä oleva kotimainen sääntelyhanke oli vuoden 2020 aikana ns. EU:n pankkipaketti (Risk Reduction Package), jota koskevien lakiesitysten valmisteluun osallistui erilaisia sidosryhmiä valtiovarainministeriön työryhmässä. Myös FA oli edustettuna siinä. Esityksillä pantiin täytäntöön EU:n luottolaitosdirektiivin sekä elvytys- ja kriisinsietokäytäntödirektiivin muutospäätökset. Lisäksi luottolaitos- ja kriisinsietosääntelyyn tehtiin eräitä muita teknisiä muutoksia. Sääntelyhanketta käsiteltiin vuoden 2020 aikana ja lakimuutokset hyväksyttiin eduskunnassa keuhällä 2021. Ne tulivat pääosin voimaan 1. huhtikuuta.

FA jätti valtiovarainministeriön työryhmän mietintöön eriävän mielipiteensä. FA kritisoi mm. sitä, ettei lakiesityksen yleisperusteluissa olevia taloudellisia vaikutusarvioita ollut laadittu riittävän kattavasti tai tarkasti. Myöskään uudistusten kokonaisvaikutuksia ei ollut tuotu riittävästi esille. Lisäksi FA:n mielestä valvojan toimivallan ja harkintavallan rajoitukset olivat tarpeen, koska viranomaisen harkintavaltaa ehdotettiin työryhmän mietinnössä kasvatettavaksi tavalla, jonka lopputuloksena viranomaisella olisi ollut valtuudet nostaa

merkittävästi pääomavaatimuksia ja sitä kautta vaikuttaa Suomen pankkisektorin lainanmyöntökapasiteettiin.

Pankkipakettiin sisältyi myös muutoksia EU:n vakavaraisuusasetukseen, joka on suoraan kansallisella tasolla sitovaa sääntelyä. Yksi muutoksista on vähimmäisomavaraisuusasteen (Leverage Ratio) muuttuminen sitovaksi. Sen tarkoituksena on estää pankkien liiallinen velkaantuminen. Sitovalla pysyvän varainhankinnan vaatimuksella (Net Stable Funding Ratio) pyritään puolestaan puuttumaan liialliseen riippuvuuteen lyhytaikaisesta rahoituksesta. Suomalaisten pankkien osalta valmistautuminen uusiin sitoviin vaateisiin on ollut käynnissä jo vuosia, ja pankit täyttävätkin kyseiset vaateet selvästi.

Vuoden 2020 aikana valmistauduttiin ottamaan käyttöön EBA:n uusi ohjeistus maksukyvyttömyyden määritelmästä. Ohjeistuksella harmonisoidaan pankkien käyttämä määritelmä asiakkaiden maksukyvyttömyydestä. Sen myötä maksukyvyttömyydet tunnistetaan jatkossa aikaisempaa herkemmin mm. julkisten maksuhäiriömerkintöjen perusteella.

Pankkiunionin loppuunsaattamista koskevat EU-tason keskustelut keskeytyivät pandemian alettua alkuvuonna 2020, mutta ne käynnistyivät myöhemmin uudelleen. Keskusteluja käytiin mm. eurooppalaisesta talletussuojajärjestelmästä. FA:n mukaan pankkiunionin yhteisvastuun lisäämisessä on edettävä varovasti. Eri maiden pankkien ongelmat on korjattava ja riskejä vähennettävä ennen kuin pankkiunionin loppuunsaattamisessa voidaan edetä.

Vakauseräsuojien laskentaperusteen muutos eteni vuonna 2020 aikataulun mukaisesti. Sen myötä suomalaispankeilta vuosittain kerättävien vakauseräsuojien määrä riippuu kasvavassa määrin korvattavien talletusten määrästä koko pankkiunionissa, ei vain Suomessa. Samoin maksu määrittyy yhä enemmän sen mukaan, miten kunkin laitoksen koko ja liiketoiminnan sisältämät riskit suhteutuvat muiden laitosten kokoon ja riskeihin kaikissa pankkiunionin maissa.

Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnan rintamalla merkittävin sääntelyhanke oli Euroopan komission toukokuussa 2020 julkaisema toimenpideohjelma, jonka keskeisimpinä tavoitteina ovat rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa koskevan yhteisen sääntökirjan luominen, eurooppalaisen valvontaviranomaisen perustaminen ja rahanpesun selvittelykeskusten välisen yhteistyön tehostaminen. Ehdotukset Euroopan unionin rahanpesuasetukseksi ja muiksi toimenpideohjelmaan liittyviksi säädöksiksi julkaistaan vuonna 2021. Kansallisella tasolla finanssialan pitkään ajama tavoite tietojenvaihdon tiivistämisestä toteutui, kun Rahanpesun selvittelykeskuksen johdolla toimiva viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten asiantuntijaryhmä aloitti toimintansa lokakuussa 2020.

EU-komissio julkaisi syksyllä 2020 maksuliikennettä koskevan vähittäismaksustrategian. Strategia viitoittaa keskeisen suunnan ja komission toimenpidesuunnitelman seuraavalle neljälle vuodelle. Strategian keskeisiä tavoitteita on varmistaa kansalaisille ja yrityksille laadukkaat maksupalvelut, tukea Euroopan taloudellista itsenäisyyttä ja vahvistaa euron merkitystä maailmalla.

Koronapandemian ja sitä seuranneiden toimenpiteiden lisäksi kestävä kehitys ja ilmastonmuutoksen torjunta ovat nousemassa näkyvästi sääntelyagendalle. Ilmastonmuutokseen liittyvät riskit vaikuttavat pankkeihin sekä suoraan että välillisesti. Pankeille onkin tulossa runsaasti kestävyysasioihin liittyvää raportointia.

2 Suomessa toimivat pankit

2.1 Suurimmat pankit, henkilöstö ja konttorit

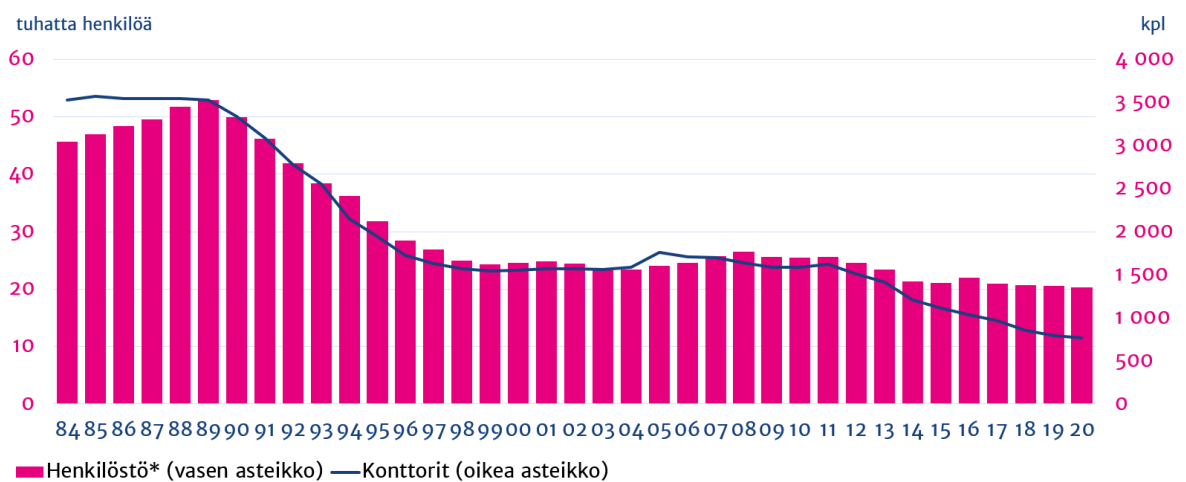
Suomessa toimi vuoden 2020 lopussa yhteensä 228 luottolaitosta, kun ryhmärakenteita ei oteta huomioon. Luottolaitoksia oli 18 vähemmän kuin vuoden 2019 lopussa. Vähenneminen johtui pääosin pankkiryhmien sisäisistä fuusioista. Luottolaitoksia ovat talletuspankit sekä muut luottolaitokset, jotka eivät ota vastaan talletuksia. Muita luottolaitoksia ovat esimerkiksi rahoitusyhtiöt, luottokorttiyhtiöt, kiinnitysluottopankit ja Kuntarahoitus Oyj.

Suurin osa luottolaitoksista kuuluu johonkin pankkikonserniin tai yhteenliittymään. Ryhmä- ja konsernirakenteet huomioiden kotimaiseen pankkisektoriin, pois lukien ulkomaisten pankkien sivuliikkeet, kuului vuoden 2020 lopussa 12 pankkia.

Nordean, OP Ryhmän ja Kuntarahoituksen valvonnasta vastaa EKP. Muita suomalaisia luottolaitoksia valvoo Finanssivalvonta.

Suomalaisissa pankeissa ja ulkomaisten talletuspankkien Suomessa sijaitsevilla sivuliikkeillä työskenteli vuoden 2020 lopussa yhteensä 20 317 henkilöä eli 327 vähemmän kuin edellisvuonna. Suomessa oli vuonna 2020 yhteensä 769 pankkikonttoria, joka oli 21 vähemmän kuin edellisenä vuonna. Henkilöstön ja konttorien määrän väheneminen hidastuivat hieman edellisvuodesta. Pankkien henkilöstö- ja konttorivähennykset johtuvat muun muassa asiakaspalvelun siirtymisestä digitaalisiin kanaviin, lisääntyneestä automaatiosta, toimintojen tehostamisesta ja pankkien välisistä fuusioista.

Kuvio 6. Pankkien henkilöstö ja konttorit

Lähde: Tilastokeskus, Finanssiala (FA), Suomen Pankki ja Finanssivalvonta (Fiva)

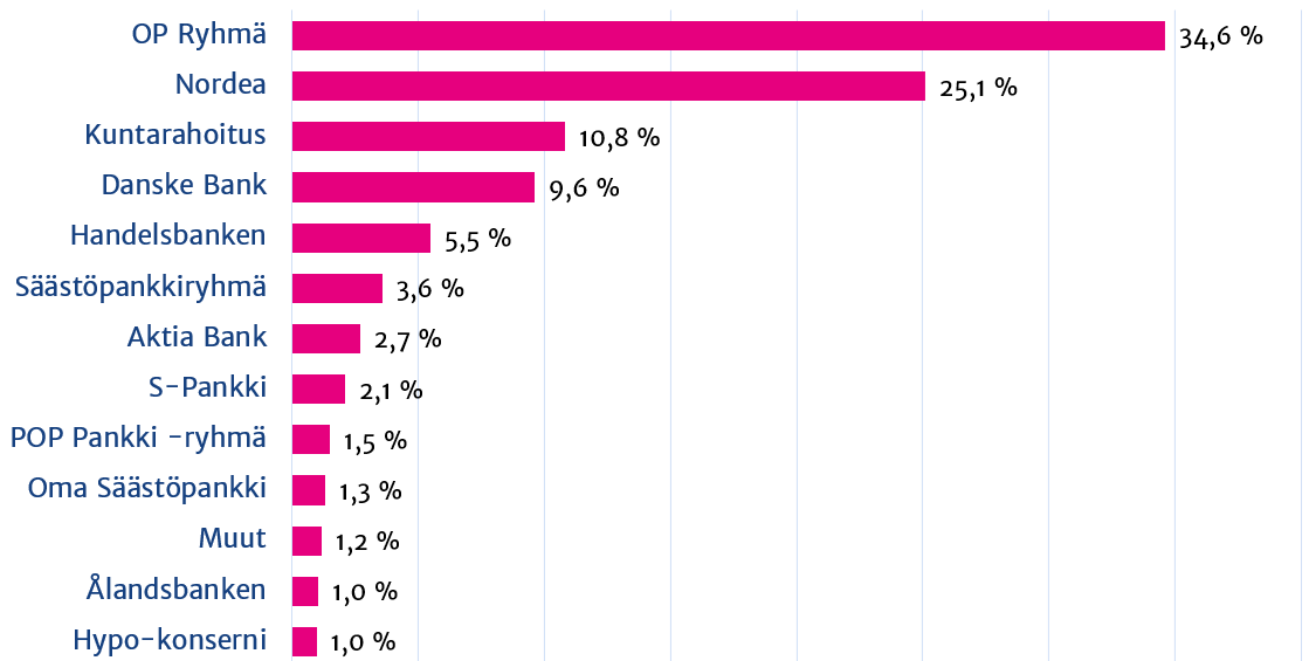
2.2 Luottolaitosten markkinaosuudet

Suomen suurin pankkiryhmä markkinaosuuksilla mitattuna oli vuonna 2020 OP Ryhmä. Sen markkinaosuus oli 34–38 % niin talletuksissa, asuntolainoissa kuin yrityslainoissa.

Toiseksi suurin pankkikonserni markkinaosuuksilla mitattuna oli vuoden 2020 lopussa Nordea-konserni. Sen markkinaosuudet ovat 25–27 %.

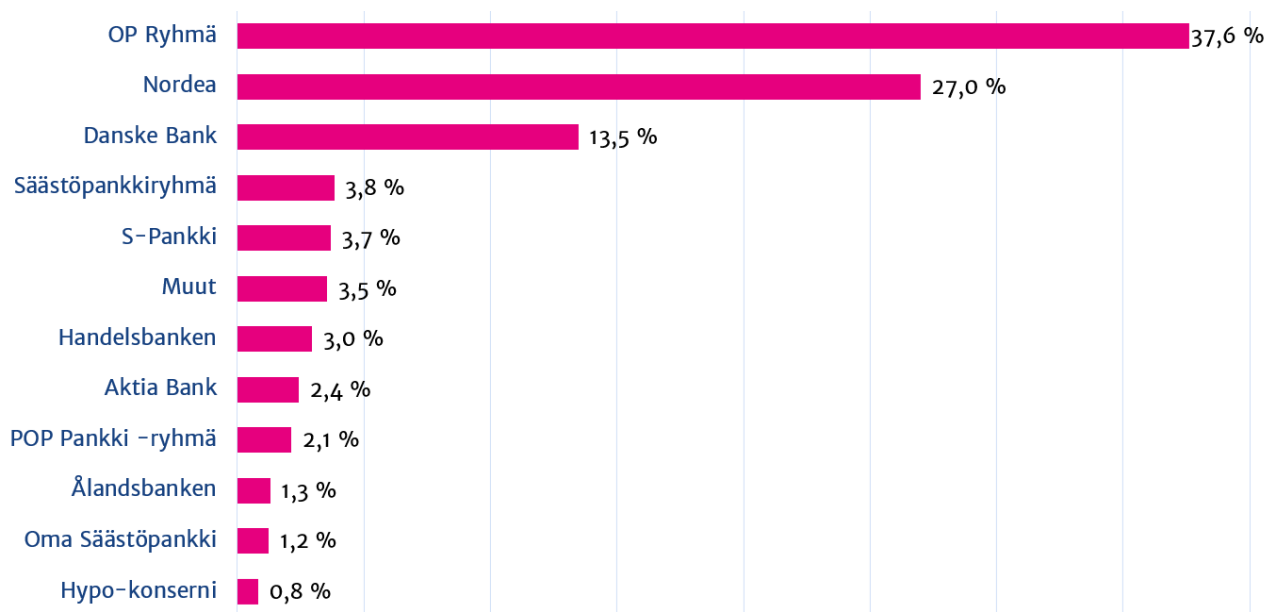
Luottolaitosten markkinaosuudet ovat vaihdelleet vähän viime vuosina. Myönnettyissä lainoissa muutokset olivat vuonna 2020 hyvin pieniä, suurimmillaan noin prosenttiyksikön verran. Talletuksissa OP Ryhmän markkinaosuus aleni 1,6 %-yksikköä ja Danske Bankin kasvoi 2,0 %-yksikköä.

Kuvio 7. Luottolaitosten markkinaosuudet, lainat yleisölle Suomessa 31.12.2020

Lähde: Suomen Pankki

Kuvio 8. Luottolaitosten markkinaosuudet, talletukset yleisöltä Suomesta 31.12.2020

Lähde: Suomen Pankki

2.3 Vakavaraisuus ja kannattavuus

Koronapandemiasta johtuva talouskriisi heijastui myös suomalaispankkien toimintaympäristöön mutta ennakko-odotuksia vähemmän. Talouden epävarmuudesta huolimatta pankkisektorin vakavaraisuussuhteiden muutokset jäivät vähäisiksi, ydinvakavaraisuus ja omavaraisuusaste jopa paranivat vuonna 2020. Pankkisektorin kokonaisvakavaraisuus oli vuoden 2020 lopussa 21,2 %. Se laski 0,1 prosenttiyksikköä edellisvuodesta. Ydinvakavaraisuus (Common Equity Tier 1, CET1) oli vuoden lopussa 18,1 % vahvistuen 0,5 %-yksikköä. Omavaraisuusaste (leverage ratio) nousi 0,3 prosenttia 6,2 prosenttiin. Suomalaisen pankkien vakavaraisuus on kokonaisuudessaan EU-maiden keskitasoa vahvempi.

Suomalaispankkien liikevoitto kasvoi 0,9 miljardia ja oli 4,3 miljardia vuonna 2020. Koska vertailuvuoden 2019 tietoihin sisältyi paljon kertaluonteisia kulukirjauksia, vuoden 2020 liikevoiton kasvu johtui pääosin kulujen pienentymisestä.

Kotimaisen pankkisektorin korkokate kasvoi 4 % ja oli 6,7 miljardia. Nettopalkkiotuotot pysyivät edellisvuoden tasolla, noin 3,9 miljardia eurossa. Koronakriisistä huolimatta pankkisektorin tuotot pysyivät vakaina. Korkokatteen kasvua tuki ensisijaisesti korkokulujen pienentyminen. Historiallisen matalana jatkunut korkotaso ja kilpailun myötä mataliksi painuneet lainojen korkomarginaalit leimaavat pankkien toimintaympäristöä. Samalla uusien toimijoiden tulo markkinoille tuo lisää kilpailua mm. maksamiseen.

Korkokate on edelleen pankkisektorin merkittävin tuottoerä. Korkokate syntyy korkotuottojen ja korkokulujen erotuksesta. Korkokatteen osuus tuloksesta vaihtelee kuitenkin suuresti pankkien välillä. Toisilla korkokate on pääasiallinen tuottojen lähde, kun

taas toisilla tulos muodostuu pääosin palkkiotuotoista. Koko sektorin tuotoista korkokate muodostaa yli puolet. Palkkiotuotot muodostuvat muun muassa asiakkaiden maksuliikenteestä ja omaisuudenhoidosta perittävistä maksuista.

Kaupankäynnin ja sijoitustoiminnan nettotuotot kasvoivat 30 % ja olivat vajaa miljardi euroa vuonna 2020. Kaupankäynnin ja sijoitustoiminnan nettotuottojen suotuisa kehitys johtui pitkälti markkina-arvojen muutoksista. Koronakriisin ensimmäinen aalto aiheutti voimakasta markkinaheiluntaa rahoitusmarkkinoilla, mutta markkinat elpyivät loppuvuoden aikana kriisiä edeltäneelle tasolle. Sijoitustoimintaan kuuluu pankin omaan lukuun käytävä kaupankäynti.

Luottolaitossektorin varainhankinnasta merkittävä osa on yleisön talletuksia, joiden keskimääräinen korko oli lähellä nollaa vuonna 2020. Varainhankinnan rakenteessa on kuitenkin hyvin suurta hajontaa luottolaitosten välillä. Toiset rahoittavat toimintansa lähes kokonaan talletusvarainhankinnalla, kun taas jotkut luottolaitokset, esimerkiksi rahoitusyhtiöt ja asuntoluottopankit, eivät kerää talletuksia lainkaan¹.

Suurin osa talletuksista on peräisin kotitalouksilta. Kotitalouksien talletuskannan keskiporko oli 0,07 % vuoden 2020 lopulla ja laski hieman vertailuvuodesta. Talletusvarainhankinta on näin ollen ollut hyvin edullista. Yritysten ja asuntoyhteisöjen talletuksista on peritty osin negatiivisia korkoja. Asuntoyhteisöjen talletuskannan keskiporko painui negatiiviseksi vuoden 2020 lopussa. Tämä on osittain kompensoinut keskuspankkitalletusten negatiivisen koron aiheuttamaa kustannusrasitusta pankeille.

Pankkien varainhankinnan keskimaturiteetti on pidentynyt jo vuosien ajan pankkien valmistautuessa uuden sääntelyn asettamiin raameihin. Alle vuoden maturiteetin velkakirjojen (sijoitustodistusten) osuus varainhankinnasta on supistunut vuodesta 2008 lähtien. Sitova pysyvän varainhankinnan vaatimus (Net Stable Funding Ratio, NSFR) ohjaa pankkien varainhankintaa yli vuoden pituisiin velkapapereihin.

Kotimaisen pankkisektorin oman pääoman tuotto (Return on Equity, ROE) oli vuoden 2020 lopussa 6,4 %, eli selvästi parempi kuin EU:n keskitaso 2,5 % (1-9/2020). Koronakriisi on yleisesti heikentänyt eurooppalaispankkien oman pääoman tuottoa. Muutamissa Etelä-Euroopan maissa, esimerkiksi Kyproksella ja Kreikassa, pankkisektori oli ollut jo ennen koronakriisiä vuosia tappiollinen. Kuitenkin myös Saksassa pankit painivat kannattavuusongelmien kanssa.

Koronapandemiasta johtuneen talouskriisin puhjettua suomalaispankit vastasivat nopeasti toimintaympäristön muuttuneeseen tilanteeseen myöntämällä lainanhoitohelpotuksia kotitalous- ja yritysasiakkailleen. Erityisesti lyhennysvapaat yleistyivät nopeasti keväällä 2020. Kotitaloudet ja yritykset hakivat vuoden aikana yli 300 000 lainojen lyhennysvapaata. Yritysasiakkaille tarjottiin mm. palvelumaksujen alennuksia ja rahoitusneuvontaa. Lomautukset ja työttömien määrän nopea kasvu heijastuivat hakemusten määrässä. Toisin kuin eräissä muissa EU-maissa, Suomessa ei ollut lakisääteistä tai toimialan yhdessä sopimaa velkojen maksun keskeytystä vaan lyhennysvapaan myöntäminen perustui pankin omaan harkintaan. Lyhennysvapaata haettiin keskimäärin puoleksi vuodeksi. Lähes kaikki käsitellyt hakemukset hyväksyttiin.

¹ Rahoitusyhtiöt, asuntoluottopankit ja Kuntarahoitus Oyj

Syksyllä 2020 koronapandemian toisen aallon aikana uusien lyhennysvapaiden kysyntä väheni merkittävästi ja palasi lähes normaalille tasolle. Myös lyhennysvapaiden jatkohakemuksia tuli verrattain vähän. Lainanhoitojoustollisten yritysluottojen osuus kasvoi vuoden aikana 0,3 %-yksikköä ja oli 2,0 % luottokannasta vuoden 2020 lopussa. Lainanhoitojoustollisten kotitalousluottojen osuus kasvoi vuorostaan 0,8 %-yksikköä ja oli 2,1 % luottokannasta vuoden 2020 lopussa. Suomalaispankeilla on pahiten koronakriisistä kärsineiden toimialojen, kuten matkailu- ja ravitsemustoimialan, yritysluottoja suhteessa vähemmän kuin eurooppalaisilla pankeilla keskimäärin.

Suomalaispankkien luottokannan laatu on pysynyt koronakriisin aikana eurooppalaista keskitasoa selvästi vahvempana. Järjestämättömien saamisten osuus on Suomessa edelleen Euroopan matalimpia. Suomalaispankkien järjestämättömien saamisten osuus oli kotitaloussektorilla 1,6 prosenttia vuonna 2020 eli 0,3 %-yksikköä suurempi kuin edellisenä vuotena. Yrityssektorilla järjestämättömien saamisten osuus laski 0,1 %-yksikköä ja oli 2,5 % luottokannasta. Asunto-osakeyhtiölainoissa järjestämättömien saamisten osuus on edelleen selvästi alempi kuin yritys- ja kotitalousluotoissa, ja niiden osuus on pysynyt noin 1 prosentin tasolla. Järjestämättömät saamiset ovat olleet eurooppalaisen pankkisektorin taakkana finanssikriisin jälkeen. Etenkin Etelä-Euroopassa on painittu ongelmaluottojen kanssa jo pitkään. Koronakriisi on heikentämässä eräiden eurooppalaisten pankkien tilannetta edelleen.

Kotimaisen pankkisektorin lyhyen aikavälin likviditeettitilanne pysyi koronakriisistä huolimatta hyvänä. Maksuvalmiuspuskuria kuvaava tunnusluku (Liquidity Coverage Ratio, LCR) nousi 4 %-yksikköä ja oli 171 %. LCR lasketaan suhdelukuna, jossa maksuvalmiuspuskuria verrataan varojen nettoulosvirtauksiin 30 päivää kestävästä stressiperiodin aikana. Lakisääteinen vaatimus LCR-suhdeluvulle on 100 %.

Pankkienmaksuvalmiuspuskurin koko oli yhteensä 132 mrd. euroa ja se koostui pääosin keskuspankkitalletuksista ja erittäin hyvälaatuisista katetuista joukkovelkakirjoista. Pankit joutuvat maksamaan keskuspankkiin tallettamistaan varoista negatiivista korkoa. EKP:n asettama talletuskorko pankeille on ollut negatiivinen kesästä 2014 saakka. Vuoden 2020 lopussa korko oli -0,50 %.

Finanssiala ry
Itämerenkatu 11-13
00180 Helsinki
www.finanssiala.fi

